

Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego – Realizacja celów
Komunikat z Konferencji europejskich ministrów do spraw szkolnictwa wyższego,
Bergen, 19-20 maja 2005 r.

My, Ministrowie odpowiedzialni za szkolnictwo wyższe w państwach uczestniczących w Procesie Bolońskim, zgromadziliśmy się w celu przeprowadzenia średniookresowego przeglądu osiągnięć oraz wyznaczenia celów i priorytetów do 2010 r. Podczas konferencji z zadowoleniem powitaliśmy w swoim gronie nowe państwa uczestniczące w Procesie Bolońskim, tj. Armenię, Azerbejdżan, Gruzję, Mołdawię oraz Ukrainę. Wszyscy podzielamy wspólne zrozumienie zasad, celów oraz zobowiązań Procesu, które zostały wymienione w Deklaracji Bolońskiej oraz w późniejszych komunikatach z ministerialnych konferencji w Pradze i Berlinie. Potwierdzamy przyjęte zobowiązanie do koordynowania swoich polityk za pośrednictwem Procesu Bolońskiego z myślą o tym, aby do 2010 r. utworzyć Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego (EOSW).

I. Partnerstwo

Podkreślamy centralną rolę instytucji szkolnictwa wyższego, ich kadr oraz studentów jako partnerów w Procesie Bolońskim. Ich rola we wdrażaniu Procesu jeszcze bardziej zyskała na znaczeniu wraz z wprowadzeniem w życie znacznej części niezbędnych reform legislacyjnych; zachęcamy do ich kontynuacji oraz intensyfikacji starań na rzecz utworzenia EOSW. Z zadowoleniem przyjmujemy wyraźne zaangażowanie w realizację Procesu instytucji szkolnictwa wyższego z całej Europy oraz uznajemy, że potrzeba czasu, na dokonanie optymalizacji wpływu zmian strukturalnych na programy kształcenia, w ten sposób gwarantując wprowadzenie w Europie niezbędnych nowatorskich procesów dydaktycznych.

Przyjmujemy z zadowoleniem wsparcie ze strony organizacji reprezentujących koła biznesu oraz partnerów społecznych i oczekujemy wzmożonej współpracy w realizacji celów Procesu Bolońskiego. Ponadto z satysfakcją przyjmujemy wkład wnoszony przez instytucje i organizacje międzynarodowe będące partnerami w urzeczywistnianiu Procesu.

II. Ocena postępu prac

Odnotowujemy znaczący postęp na drodze do osiągnięcia naszych celów, zgodnie z treścią Raportu ogólnego za lata 2003-2005 autorstwa Grupy wdrożeniowej, raportu Tendencje IV (Trends IV) opracowanego przez Europejskie Stowarzyszenie Uniwersyteckie (EUA) oraz raportu ESIB'u „Bologna oczami studentów”.

Podczas spotkania w Berlinie skierowaliśmy do Grupy wdrożeniowej prośbę o przeprowadzenie oceny postępu w połowie okresu realizacji prac, ze szczególnym uwzględnieniem trzech priorytetów, tj. dwustopniowego systemu kształcenia, zapewnienia jakości oraz uznawania dyplomów i okresów trwania studiów. Po zapoznaniu się z raportem na temat oceny zaawansowania prac, dostrzegamy istotny postęp, jaki uczyniono w trzech wyżej wymienionych obszarach priorytetowych. Ważną rzeczą jest zagwarantowanie, aby ten postęp był w konsekwentny sposób osiągany we wszystkich państwach uczestniczących. Z tego względu, widzimy potrzebę większej wymiany wiedzy specjalistycznej w celu budowania zdolności rozwoju zarówno na szczeblu instytucjonalnym, jak i rządowym.

System kształcenia

Stwierdzamy z satysfakcją, iż dwustopniowy system kształcenia jest realizowany na dużą skalę, przy czym w większości państw kształci się w nim ponad połowa studentów. Tym niemniej, nadal istnieją pewne przeszkody związane z dostępem do poszczególnych cykli. Ponadto istnieje potrzeba

zwiększenia dialogu - z udziałem rządów, instytucji oraz partnerów społecznych - w celu zwiększenia zatrudnienia absolwentów posiadających kwalifikacje na poziomie licencyjnym, w tym na odpowiednich stanowiskach w obszarze służby publicznej.

Przyjmujemy kompleksową ramową strukturę kwalifikacji dla EOSW, obejmującą: trzy cykle kształcenia (w tym – biorąc pod uwagę kontekst narodowy – możliwość uzyskania pośrednich kwalifikacji), ogólne opisy każdego cyklu, oparte na efektach kształcenia i umiejętnościach absolwentów a także zakresy punktów kredytowych dla pierwszego i drugiego cyklu. Zobowiązujemy się do opracowania do 2010 r. narodowych ramowych struktur kwalifikacji zgodnych z kompleksową ramową strukturą kwalifikacji dla EOSW oraz rozpoczęcia prac w tym zakresie do 2007 r. Zwracamy się z prośbą do Grupy wdrożeniowej o przedstawienie raportu na temat wdrażania oraz dalszego rozwoju kompleksowej ramowej struktury kwalifikacji.

Podkreślamy znaczenie zapewnienia komplementarności pomiędzy kompleksową ramową strukturą dla EOSW oraz proponowanymi szerszymi ramowymi strukturami kwalifikacji dla kształcenia przez całe życie obejmującymi szkolnictwo ogólne, jak również szkolnictwo i doskonalenie zawodowe w formie, jaka jest obecnie opracowywana zarówno w Unii Europejskiej jak i w krajach uczestniczących. Zwracamy się do Komisji Europejskiej, aby w miarę postępu prac w pełni konsultowała się ze wszystkimi stronami Procesu Bolońskiego.

Zapewnienie jakości

Niemal wszystkie państwa zagwarantowały system zapewnienia jakości według kryteriów wyszczególnionych w Komunikacie berlińskim oraz w oparciu o wysoki poziom współpracy i wykorzystania sieci kontaktów. Wciąż jednak pozostaje wiele do zrobienia, zwłaszcza w kwestii zaangażowania studentów i wzmocnienia współpracy międzynarodowej. Ponadto zachęcamy instytucje szkolnictwa wyższego do kontynuowania starań na rzecz podniesienia poziomu jakości prowadzonych działań poprzez systematyczne wprowadzanie wewnętrznych mechanizmów i ich bezpośrednią współzależność z zewnętrznym zapewnieniem jakości.

Przyjmujemy proponowane przez ENQA standardy oraz wskazówki zapewnienia jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Zobowiązujemy się do wprowadzenia w skali kraju proponowanego modelu przewidującego objęcie agencji zapewnienia jakości przeglądem typu „peer review”, respektując jednocześnie powszechnie uznawane wskazówki i kryteria. Przyjmujemy z zadowoleniem zasadę europejskiego rejestru agencji zapewnienia jakości w oparciu o przegląd na szczeblu krajowym. Zwracamy się z prośbą, aby ENQA we współpracy z EUA, EURASHE oraz ESIB rozwinęła praktyczne aspekty wdrożenia, a następnie przesłała nam odpowiedni raport za pośrednictwem Grupy wdrożeniowej. Podkreślamy znaczenie współpracy pomiędzy agencjami uznawanymi na szczeblu krajowym w celu poprawy wzajemnego uznawania decyzji dotyczących akredytacji lub zapewnienia jakości.

Uznawanie dyplomów i okresów trwania studiów

Zauważamy, iż 36 z 45 państw uczestniczących ratyfikowało Konwencję Lizbońską o Uznawalności. Zachęcamy państwa, które jeszcze tego nie uczyniły, do ratyfikowania Konwencji jak najszybciej. Zobowiązujemy się do zagwarantowania pełnego wdrożenia jej zasad oraz ich stosownego uwzględnienia w przepisach krajowych. Wzywamy wszystkie państwa uczestniczące do informowania o napotykanym problemach związanych z uznawalnością, które zostały dostrzeżone przez sieć ośrodków ENIC/NARIC. Opracujemy krajowe plany działań ukierunkowane na poprawę jakości procesu związanego z uznawaniem zagranicznych kwalifikacji. Plany te będą stanowić element krajowego raportu przygotowanego przez każde państwo na kolejną konferencję ministrów. Wyrażamy poparcie dla tekstów dodatkowych do Konwencji Lizbońskiej i wzywamy

wszystkie władze krajowe oraz pozostałych przedstawicieli zainteresowanych stron do uznania wspólnych dyplomów wydawanych w dwóch lub więcej państwach EOSW.

Postrzegamy rozwój krajowych i europejskich ramowych struktur kwalifikacji jako szansę na dalsze umocnienie pozycji kształcenia przez całe życie w ramach szkolnictwa wyższego. Będziemy współpracować z instytucjami szkolnictwa wyższego oraz innymi organizacjami w celu poprawy uznawania wcześniejszej nauki, w tym nauki nieformalnej i incydentalnej, na rzecz dostępu do programów szkolnictwa wyższego oraz elementów takich programów.

III. Dalsze wyzwania i priorytety

Szkolnictwo wyższe i badania

Podkreślamy znaczenie szkolnictwa wyższego w dalszej poprawie badań oraz znaczenie badań w potwierdzaniu roli, jaką szkolnictwo wyższe odgrywa w gospodarczym i kulturowym rozwoju naszych społeczeństw oraz społecznej jedności. Odnotowujemy, że starania zmierzające do wprowadzenia zmian strukturalnych i poprawy jakości dydaktyki nie powinny zakłócać starań na rzecz umocnienia badań oraz innowacji. Dlatego też akcentujemy znaczenie badań oraz szkoleń w obszarze badań w utrzymywaniu i podnoszeniu poziomu jakości, a także w poprawie konkurencyjności i atrakcyjności EOSW. Z myślą o osiągnięciu lepszych rezultatów, uznajemy potrzebę poprawy synergii pomiędzy sektorem szkolnictwa wyższego oraz innymi sektorami badań w poszczególnych państwach oraz pomiędzy EOSW a Europejską Przestrzenią Badawczą (EPB).

Aby zrealizować powyższe cele, należy w pełni uzgodnić kwalifikacje poziomu doktoranckiego z kompleksową ramową strukturą kwalifikacji dla EOSW przy zastosowaniu podejścia opartego na efektach kształcenia. Główną częścią składową kształcenia doktoranckiego jest rozwój wiedzy poprzez oryginalne prace badawcze. Mając na uwadze potrzebę zapewnienia struktury programów doktoranckich oraz przejrzystego procesu kontroli i oceny, zauważamy, iż zwykła ilość pracy trzeciego cyklu kształcenia w większości krajów odpowiadałaby 3-4 latom (w pełnym wymiarze godzin). Zachęcamy uczelnie do zapewnienia, by prowadzone przez nie programy doktoranckie promowały kształcenie interdyscyplinarne oraz rozwój umiejętności, które dają się przystosować, wychodząc naprzeciw potrzebom poszerzonego rynku pracy. Musimy doprowadzić do ogólnego wzrostu liczby kandydatów na studia doktoranckie podejmujących kariery badawcze w EOSW. Uważamy, iż uczestnicy programów w ramach trzeciego cyklu kształcenia są zarówno studentami, jak i początkującymi naukowcami. Zobowiązujemy Grupę wdrożeniową ds. procesu bolońskiego, by poprosiła EUA oraz innych zainteresowanych partnerów o przygotowanie raportu dotyczącego dalszego rozwoju podstawowych zasad programów doktoranckich, który zostanie zaprezentowany Ministrom w 2007r. Należy jednak unikać nadmiernej regulacji programów doktoranckich.

Wymiar społeczny

Społeczny wymiar Procesu Bolońskiego stanowi element składowy EOSW oraz niezbędny warunek atrakcyjności i konkurencyjności EOSW. Dlatego też na nowo zobowiązujemy się do tego, by każdy miał równy dostęp do wysokiej jakości szkolnictwa wyższego, a także podkreślamy potrzebę zapewnienia studentom odpowiednich warunków umożliwiających ukończenie studiów, bez trudności związanych z ich uwarunkowaniami społecznymi i ekonomicznymi. Wymiar społeczny obejmuje kroki podjęte przez rządy w celu pomocy studentom pod względem finansowym i ekonomicznym, w szczególności grupom o niższym statusie społecznym. Zapewnienie im odpowiedniego doradztwa ma zmierzać do zwiększenia dostępności.

Mobilność

Uznajemy, iż mobilność studentów oraz kadry uczelni pozostaje jednym z kluczowych celów Procesu Bolońskiego we wszystkich uczestniczących państwach. Zdając sobie sprawę z wielu wciąż nierozwiązanych problemów, ponawiamy swoje zobowiązanie do odpowiedniego ułatwienia korzystania ze stypendiów i kredytów, z myślą o tym, aby mobilność w ramach EOSW stała się faktem. Będziemy podejmować jeszcze większe starania na rzecz likwidacji przeszkód w mobilności poprzez zapewnienie większego dostępu do wiz i pozwoleń na pracę oraz przez promowanie udziału w programach mobilności. Zachęcamy instytucje oraz studentów do jak najpełniejszego uczestnictwa w programach mobilności i opowiadamy się za pełnym uznawaniem okresów studiów odbytych za granicą w ramach takich programów.

Atrakcyjność EOSW oraz współpraca z pozostałymi regionami świata

Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego musi cechować się otwartością i powinien być atrakcyjny dla innych regionów świata. Nasz wkład w oferowanie szkolnictwa dla wszystkich powinien opierać się o zasadę zrównoważonego rozwoju oraz pozostawać w zgodzie z bieżącymi międzynarodowymi pracami na rzecz opracowania wytycznych dla wysokiej jakości ponadnarodowego szkolnictwa wyższego. Pragniemy powtórzyć, że w międzynarodowej współpracy akademickiej wartości akademickie powinny odgrywać rolę dominującą.

Uważamy, iż Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego jest partnerem dla systemów szkolnictwa wyższego w innych częściach świata, będącym źródłem inspiracji dla zrównoważonej wymiany studentów i kadry uczelnianej oraz współpracy pomiędzy instytucjami szkolnictwa wyższego. Podkreślamy znaczenie międzykulturowego zrozumienia i szacunku. Mamy nadzieję, iż dzieląc się z sąsiadującymi regionami doświadczeniami w zakresie procesów wprowadzania reform, uda nam się polepszyć wiedzę na temat Procesu Bolońskiego na innych kontynentach. Akcentujemy potrzebę dialogu na temat kwestii stanowiących przedmiot wspólnego zainteresowania. Widzimy potrzebę określenia regionów partnerskich i zintensyfikowania z nimi wymiany pomysłów i doświadczeń. Powierzamy Grupie wdrożeniowej rozwinięcie i uzgodnienie strategii w zakresie wymiaru zewnętrznego Procesu.

IV. Ocena postępu prac do 2007 r.

Powierzamy Grupie wdrożeniowej kontynuację i poszerzanie procesu oceny postępu prac oraz przygotowanie raportów w odpowiednim czasie przed kolejną konferencją ministrów. Oczekujemy, że ocena postępu prac będzie oparta na właściwej metodologii oraz kontynuowana w obszarze systemu kształcenia, zapewnienia jakości oraz uznawania dyplomów i okresów studiów, a także spodziewamy się, iż do 2007 r. w dużej mierze zakończymy proces wdrażania trzech powyższych priorytetów średnioterminowych.

W szczególności, będziemy chcieli osiągnąć postęp w następujących obszarach:

- wprowadzenie proponowanych standardów i wskazówek w zakresie zapewnienia jakości, zaproponowanych w raporcie ENQA
- wdrożenie narodowych ramowych struktur kwalifikacji;
- przyznawanie i uznawanie wspólnych dyplomów, w tym na poziomie doktoranckim;
- tworzenie możliwości dla elastycznych ścieżek kształcenia, w tym procedur uznawania wcześniejszej nauki.

Ponadto powierzamy Grupie wdrożeniowej przedstawienie porównywalnych danych na temat mobilności kadry uczelni i studentów, jak również na temat społecznej i ekonomicznej sytuacji

studentów w państwach uczestniczących jako podstawy dla przyszłej oceny postępu prac, a także zobowiązujemy Grupę wdrożeniową do przygotowania, w odpowiednim czasie, raportów przed kolejną konferencją ministrów. Przyszła ocena postępu prac będzie musiała wziąć pod uwagę wymiar społeczny zdefiniowany powyżej.

V. Przygotowania do 2010 r.

Wykorzystując dotychczasowe osiągnięcia Procesu Bolońskiego, pragniemy utworzyć Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego w oparciu o zasady jakości i przejrzystości. Winniśmy przywiązywać wielką wagę do naszego bogatego dziedzictwa oraz różnorodności kulturowej, przyczyniając się do tworzenia społeczeństwa opartego na wiedzy. Zobowiązujemy się do podtrzymywania zasady publicznej odpowiedzialności za szkolnictwo wyższe w kontekście złożoności nowoczesnych społeczeństw. Szkolnictwo wyższe, które znalazło się w trudnej sytuacji wyboru pomiędzy działalnością badawczą, edukacyjną oraz innowacyjną, jest także kluczem do konkurencyjności Europy. Zbliżając się do 2010 r., podejmujemy zobowiązanie do zagwarantowania, iż instytucje szkolnictwa wyższego będą cieszyć się autonomią niezbędną do wprowadzenia uzgodnionych reform, a także uznajemy potrzebę zapewnienia instytucjom zrównoważonego finansowania.

Struktura Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego opiera się na trzech cyklach, przy czym funkcja każdego z poziomów polega na przygotowaniu studenta dla rynku pracy, dalszego budowania kompetencji oraz aktywnej postawy obywatelskiej. Również kompleksowe ramowe struktury kwalifikacji oraz ustalony zbiór europejskich standardów i wskazówek dla zapewnienia jakości oraz uznawania dyplomów i okresów studiów, stanowią kluczowe cechy wyróżniające strukturę EOSW.

Opowiadamy się za ustaloną w Berlinie strukturą kontynuacji prac wraz z włączeniem do Grupy wdrożeniowej Paneuropejskiej Struktury- Edukacja Międzynarodowa (EI), Europejskiego Stowarzyszenia na Rzecz Jakości Kształcenia (ENQA) oraz Europejskiego Związku Konfederacji Przemysłu i Pracodawców jako nowych członków konsultacyjnych. Ponieważ Proces Boloński zmierza do utworzenia EOSW, musimy rozważyć odpowiednie rozwiązania niezbędne do wsparcia stałego rozwoju po roku 2010 i zwracamy się do Grupy wdrożeniowej o zbadanie tych kwestii.

Następna konferencja ministrów odbędzie się w 2007 r. w Londynie.

W Procesie Bolońskim uczestniczy 45 państw, które są także członkami Grupy wdrożeniowej: Albania, Andora, Armenia, Austria, Azerbejdżan, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Gruzja, Niemcy, Grecja, Watykan, Węgry, Islandia, Irlandia, Włochy, Łotwa, Lichtenstein, Litwa, Luksemburg, Malta, Mołdawia, Holandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Rosja, Serbia i Czarnogóra, Słowacja, Słowenia, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, „była Jugosłowiańska Republika Macedonii”, Turcja, Ukraina oraz Wielka Brytania. Ponadto Komisja Europejska jest członkiem Grupy wdrożeniowej posiadającym prawo głosu.

Członkami konsultacyjnymi Grupy wdrożeniowej są: Rada Europy, Narodowe Związki Studentów w Europie (ESIB), Paneuropejska Organizacja Education International (EI), Europejskie Stowarzyszenie na Rzecz Zapewnienia Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (ENQA), Europejskie Stowarzyszenie Uniwersyteckie (EUA), Europejskie Stowarzyszenie Instytucji Szkolnictwa Wyższego (EURASHE), Europejskie Centrum ds. Szkolnictwa Wyższego (UNESCO-CEPES) oraz Europejski Związek Konfederacji Przemysłu i Pracodawców (UNICE)